

УДК 352:005.21(477)(076)

Д. О. ТЕОДОРОВИЧ

**СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ
СУЧАСНИХ МЕХАНІЗМІВ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ
У ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ:
ТУРИСТИЧНИЙ АСПЕКТ**

Розглянуто актуальність стратегічного управління туристичною галуззю і роль органів місцевого самоврядування у процесі планування соціального, економічного та екологічного розвитку території України. Проаналізовано та визначено сутність та основні положення стратегічного управління туристичною галуззю та територіальним розвитком. Обґрунтовано необхідність використання стратегічного управління органами місцевого самоврядування як дієвого та ефективного механізму соціоекономіко-екологічного розвитку.

Ключові слова: стратегічне управління, органи місцевого самоврядування, туристична галузь, механізми розвитку.

We consider the relevance of the strategic management of the tourism industry and the role of local government in the process of planning of socio-economic-environmental development in Ukraine. Analyzed and defined the essence and the main provisions of the strategic management of the tourism industry and local development. The use of strategic management by local government as an effective and efficient mechanism of socioeconomic environmental development is grounded.

Key words: strategic management, local governments, the tourism industry, mechanism of development.

Позитивні тенденції, що вже давно намітилися в сучасній економіці України, ще не набули стабільного характеру і потребують більш повного використання внутрішнього потенціалу в регіонах економічного і природного потенціалу. Одним із основних шляхів стабілізації економіки та забезпечення високих темпів її зростання є посилення ролі і функцій регіонів, оптимізація процесів управління через застосування комплексних механізмів розвитку територій у діяльності органів місцевого самоврядування.

Туристична галузь у багатьох країнах світу є пріоритетним напрямом розвитку національної економіки й етнічної культури. Це передусім зумовлено її динамічністю, високою прибутковістю та великим позитивним соціально-економічним і культурним впливом на розвиток економіки країни. У цілому туристична галузь є специфічним і досить складним об'єктом державного управління. Необхідність підтримки й ефективного розвитку туристичної галузі є очевидною.

Важливим напрямком вирішення цих питань є ефективне використання органами місцевого самоврядування сучасних механізмів розвитку територій та зосередження уваги на ефективному використанні туристичного потенціалу країни.

Проблеми розроблення управлінського механізму управління туризмом розглядаються в роботах М. Круглова, Г. Фокіна, В. Герасименко, І. Балабанова; проблемам організації туристичної діяльності присвячені роботи В. Кифяка, М. Сальської, В. Цибуха, В. Федорченко та ін.

Метою даного дослідження виступає оцінка та розробка концепції стратегічного управління туристичним розвитком як ефективного механізму соціоекономікоекологічного розвитку територій у контексті діяльності органів місцевого самоврядування.

Сталий розвиток – це процес, який гармонізує розвиток продуктивних сил і забезпечує задоволення необхідних потреб усіх членів суспільства за умови збереження та поетапного відновлення цілісності навколишнього середовища. Сталий розвиток створює можливості для підтримки рівноваги між потенціалом суспільства і нагальними потребами людей. Також він забезпечується в більшості наявністю в них різноманітних ресурсів, які формують внутрішній потенціал та конкурентоспроможність регіону. Одним з таких ресурсів виступає туристичний потенціал. Україна посідає одне з провідних місць в Європі за рівнем забезпеченості цінними природними та історико-культурними ресурсами, здатними генерувати значний інтерес у вітчизняних та іноземних туристів. Розвиток сфери туризму і діяльності курортів України в цілому характеризується позитивною динамікою, зростанням кількісних та якісних параметрів в'їзного та внутрішнього туристичного потоку. Подолання наявних негативних тенденцій, створення системних і комплексних передумов для сталого розвитку туризму має стати одним з пріоритетних напрямів забезпечення розвитку країни в цілому та суттєвою складовою у вирішенні органами місцевого самоврядування питань підвищення якості життя населення.

У наш час туризм являє собою потужну економічну складову розвитку різних країн світу. Пріоритетність розвитку туристичної галузі займає одне з перших місць будь-якої державної стратегічної програми соціоекономікоекологічного розвитку територій. Щодня зростає кількість соціальних, економічних, екологічних, політичних та інших параметрів, за якими оцінюється якість управління [1]. Незважаючи на наявність значної кількості наукових досліджень, система регулювання туристичної сфери органами місцевого самоврядування України й досі залишається недостатньо ефективною. До основних негативних факторів впливу на розвиток туризму в Україні можна віднести такі:

- напруженість у міжнародних відносинах;
- нестабільність політики та закритість економіки;
- стагнація економіки та падіння добробуту населення;
- невідповідність туристичних ресурсів;
- нерозвинутість індустрії туризму;
- нераціональне використання культурно-історичної і культурної спадщини й довкілля;
- низький рівень доходів населення та нестача вільного часу;
- забруднення навколишнього середовища і екологічна небезпека;
- недооцінка ролі туризму в інтелектуалізації суспільства;
- відсутність ефективних стимулів інвестування розвитку індустрії туризму на рівні світових стандартів;
- недооцінка ролі туристичного бізнесу в наповненні бюджету.

Наведені фактори впливу на розвиток ринку туристичних послуг України повинні визначати цілі регулювання органами місцевого самоврядування та пріоритетні напрями розвитку туристичного бізнесу [2].

Проте на тлі загострення конкуренції на міжнародному туристичному ринку, загальносвітової тенденції до посилення ролі держав у забезпеченні сталого розвитку туризму вітчизняний національний туристичний продукт стає все менш привабливим та конкурентоспроможним. Як наслідок сфера туризму і діяльності курортів у державі не спроможна забезпечити повноцінного виконання економічних, соціальних і гуманітарних функцій, не сприяє збереженню довкілля та культурної спадщини, наповненню бюджетів усіх рівнів, створенню робочих місць та інше [6].

Функціонування туристичної галузі як окремої ланки економіки – цілісний процес господарської діяльності, направлений на задоволення певних потреб суспільства в наданні відповідних послуг [3]. У цьому процесі важливим фактором, на нашу думку, має виступати стратегічне управління як дієвий інструмент соціоекономікоекологічного розвитку. Ефективне використання стратегічних планів дає змогу органам місцевого самоврядування якісніше виконувати надання адміністративних послуг. Що стосується туристичної галузі, вона потребує постійного корегування та управління тому, що вона як і будь-яка сучасна галузь постійно змінюється під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів. На нашу думку, більш підходящим для процесу циклічного корегування сталого розвитку органами місцевого самоврядування виступають підходи стратегічного планування та управління. Особливу увагу в дослідженні розвитку туристичної галузі необхідно приділити сучасним технологіям управління цією динамічною індустрією. Зокрема, ефективності функціонування суб'єктів і механізмів місцевого самоврядування, виділення конкретних стратегій і механізмів забезпечення функціонування туристичної галузі малих історичних міст як визначальних елементів розвитку територіальної громади.

Важливими елементами стратегічного управління туристичною галуззю (наприклад, протягом року чи декількох років) є встановлення категорій цілей та визначення критеріїв їх реалізації [3]. Чітке формулювання цілей і критеріїв дає змогу органам місцевого самоврядування управляти туристичною галуззю залежно від досягнутих результатів, створювати систему мотивації персоналу, співставляти та оцінювати варіанти вироблених рішень і зосереджувати сили на пріоритетних напрямках діяльності, які забезпечують успіх туристичної галузі загалом. В економіці країни виникають ситуації, коли ринковий механізм не забезпечує оптимального використання ресурсів. Такі умови створюють неспроможності ринку, які виникають внаслідок недосконалої конкуренції, нестабільної економічної політики, панування монополізму тощо. Тому, на нашу точку зору, виникає потреба органам місцевого самоврядування більш ефективно регулювати економічну діяльність. Одним з об'єктів регулювання є туристичний потенціал територій, який потребує використання сучасних механізмів управління. Метою регулювання регіонів є стимулювання ефективного розвитку продуктивних сил регіону, забезпечення соціально-економічного зростання, раціональне використання ресурсів, створення умов для покращання екологічно стану навколишнього природного середовища та нормальної життєдіяльності

населення [5]. Гостра необхідність регулювання туристичної діяльності органами місцевого самоврядування не викликає сумнівів. Ця потреба виникла через ситуацію, яка склалася в туристичній галузі України за останні десятиліття. Маючи всі передумови для розвитку туризму та значний ресурсний потенціал, органи місцевого самоврядування не приділяли належної уваги розвитку цієї галузі економіки.

Позаяк розвиток туризму в регіонах України не викликає сумніву, але досягти відразу необхідних результатів неможливо, стимулюючи тільки економічні процеси в цьому напрямі [2]. На нашу думку, для цього органам місцевого самоврядування потрібно прийняти важливі стратегічні рішення та розробити продумані тактичні дії на довготривалій період для сталого розвитку туризму. Тому розвиток туристичної галузі в Україні доцільно розглядати як одну зі складових перебудови його господарського комплексу, у стратегічній моделі якого ця галузь повинна домінувати. На нашу думку, саме туристичний бізнес має значно поповнити місцевий бюджет.

За наявності такого значного наукового потенціалу на даний час відсутні практичні рекомендації щодо регулювання розвитку туризму, комплексних схем планування, раціонального використання туристичних ресурсів, економічних засад функціонування сфери туризму і діяльності курортів.

Як з'ясувалося, існуючі розробки в галузі стратегічного управління сприймаються в більшості випадків як теорія, яка дуже далека від практики. Така ситуація пояснюється, по-перше, вже згаданими стереотипами минулих часів і, по-друге, відсутністю взаємозв'язку стадій процесу стратегічного управління та аналітичних методів, що використовуються органами місцевого самоврядування для обробки даних про умови та результати туристичного розвитку регіонів.

Актуальним на сьогодні є проблема надання якісних адміністративних, громадських і соціальних послуг на рівні малих міст, селищ, сіл в умовах швидкої урбанізації і вимивання людських, фінансових, природних ресурсів. Вирішення цих проблематичних питань стає можливим тільки за умов зміцнення місцевого самоврядування, розвитку децентралізації та вдосконалення управління на місцевому рівні через вибір пріоритетних напрямків діяльності, ефективного використання місцевих ресурсів та застосування сучасних управлінських технологій. Туристична галузь, яка є найдинамічнішою галуззю у світі, спирається саме на місцеві ресурси. Вона поступово перетворюється у провідну галузь для соціального, економічного, екологічного і культурного відродження територій, що привертає все більше уваги багатьох провідних учених. Увага приділяється дослідженням питань децентралізації влади, сучасним механізмам та технологіям управління органами місцевого самоврядування, визначенню ролі і місця туристичної індустрії в моделі державної регіональної політики, розміщенню туристичних комплексів на окремих територіях, удосконаленню управління сферою туризму, стандартизації послуг, залученню інвестицій тощо. Власне кажучи, увага приділяється всьому комплексу факторів сталого розвитку територій країни.

Як показує проведений нами аналіз, проблема системного і комплексного вирішення питань розвитку туристичної галузі, її впливу на сталий розвиток, діяльності органів місцевого самоврядування залишається малодослідженою і

висвітленою. Необхідним є розгляд системи формування сучасних технологій та ефективних механізмів управління із врахуванням вимог ринкової економіки, формуванню системи послуг та інфраструктури тощо [7].

Вважаємо, що сталий розвиток територій України неможливий без використання внутрішнього туристичного потенціалу, який, у свою чергу, потребує ефективного регулювання органами місцевого самоврядування. Як з'ясувалося, одним з дієвих механізмів якісного управління сталим розвитком є стратегічне управління. Саме використання стратегічних підходів і методів дозволить органам місцевого самоврядування більш детально та довгостроково розробляти стратегічні програми розвитку територій України.

Роблячи висновки стосовно проведеного дослідження, вважаємо, що основним завданням органів місцевого самоврядування у процесі сталого розвитку туристичної галузі можна вважати задоволення найважливіших потреб і прагнень у житті людини. При цьому в даній ситуації передбачається управління всіма видами ресурсів таким чином, щоб соціальні, естетичні та економічні потреби задовольнялися в комплексі з підтримкою культурних та екологічних цінностей, без шкідливого впливу на місцеве біологічне розмаїття та системи його життєзабезпечення. Насамперед, це стосується діяльності органів місцевого самоврядування. Отже, існує потреба в розробленні такої структури процесу стратегічного управління, яка б відповідала сутності стратегічного управління, враховувала існуючі підходи до стратегічного управління та відображала взаємозв'язок між стадіями процесу стратегічного управління та аналітичними процедурами, притаманними певній стадії і покликаними підтримувати процес прийняття рішень шляхом забезпечення органів місцевого самоврядування необхідною інформацією у вигляді рекомендацій щодо певних питань соціоекономікоекоекологічного розвитку територій.

У класичному розумінні сутність стратегічного управління зводиться до визначення перспектив у майбутньому і врахування вирішального впливу оточення на стратегічний вибір органів місцевого самоврядування, натомість багатоаспектне стратегічне управління бере до уваги різні перспективи: часові, локалізаційні, стратегічного потенціалу, взаємовпливу організацій та оточення. Якщо у практиці класичного стратегічного управління в основному зосереджуються на використанні методів стратегічного аналізу та проектуванні стратегії, то багатоаспектне стратегічне управління є більш персоналізованим, зорієнтованим на інновації. Отже, вважаємо, що використання органами місцевого самоврядування багатоаспектного стратегічного управління туристичною галуззю дозволить ширше розкрити проблемні питання цієї галузі та визначити детальніший шлях вирішення цього питання в багатоаспектному напрямку. Перспективами подальших досліджень у цьому напрямі є розроблення та визначення конкретних шляхів реалізації концепції сталого розвитку туризму в регіонах України за допомогою стратегічного управління.

Література:

1. Герасименко В. Г. Концепція сталого розвитку туризму: етапи становлення і сучасний зміст / В. Г. Герасименко // Туристична освіта в Україні: проблеми і перспективи : зб. наук. пр. – 2007. – Вип. 1. – С. 17–23.

2. Дядечко Л. П. Економіка туристичного бізнесу / Л. П. Дядечко. – К. : Центр навч. літ-ри, 2007. – 224 с.

3. Музиченко-Козловська О. В. Економічне оцінювання туристичної привабливості території : монографія / О. В. Музиченко-Козловська. – Львів : Новий Світ-2000, 2012. – 176 с.

4. Мазур Ф. Ф. Соціально-економічні умови розвитку рекреаційної індустрії (на прикладі Карпатського регіону) : навч. посіб. / Ф. Ф. Мазур. – К. : Центр навч. літ-ри, 2005. – 96 с.

5. Про основні напрями розвитку туризму України до 2010 року : Указ Президента України // Правове регулювання туристичної діяльності в Україні. – К. : Юрінком Інтер, 2002.

5. Розвиток туристичного бізнесу регіону : монографія / [І. М. Школа, Т. М. Ореховська, О. П. Корольчук та ін.]. – Чернівці : ЧТЕІ КНТЕУ, 2007. – 292 с.

6. World Travel and Tourism Council [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.wttc.org>.

Надійшла до редколегії 15.11.2013 р.